

але і наш лёс? Можа, самім лёсам нам наканавана адбыцца менавіта празь „няма“, якое мы выношваем усярэдзіне саміх сябе ўжо цэлае тысячагодзьдзе? Колькі за гэты час вусьцішнае „нішто“ праглынула імперыяў, народаў, культураў, якія ганарліва расквашвалі сярод сваіх здабыткаў і перамогаў? Ад іх ужо даўно і знаку не засталася. А мы, зьбіральнікі стратаў і паразы, затуленыя сваёй адсутнасьцю, перакрочваем у трэцяе тысячагодзьдзе, магчыма, якраз дзеля таго, каб засьведчыць наша вялікае „няма“ як самы надзейны шлях праз час і быцьцё.

Няміга

Сяргей Шупа

На Нямізе снапы сьцелюць галоўмі,
Малоцяць цапамі сталёвымі,
На такую жыцьцё кладуць,
Веюць душу ад цела...

Стагодзьдзямі *Няміга* была сымбалам трагедыі. Паўзабыты боль шматвяковай менскай гісторыі, падземная рака (якую, як Стыкс, ня бачыў ніхто з сучаснікаў), дарога сьмерці — так адгукаецца ў нашых душах слова *Няміга*.

Напоеныя крывёю воды *Нямігі* стагодзьдзямі дыхалі пякельным смуродам, плодзячы немачы й хваробы. Людзі спрабавалі зь ёю ваяваць. Яе — яшчэ сто гадоў таму — здушылі ў трубах, яе засыпалі, забрукавалі, залілі асфальтам, забудавалі бэтоннымі спарудамі. Аднак яна працягвае жыць — у цемры, у падзем'і, у іншасьвеце. Яе нельга зваяваць, як нельга зваяваць Сьмерць.

На полі, колішнім замчышчы, на падмурках першай менскай царквы было наладжанае шумлівае гульбішча, без агледзінаў нават на царкоўнае сьвята, калі людзі замест таго, каб супакоіцца ў душы, спакушаліся на таньняе весельцё.

Праз тысячу гадоў, на захадзе XX стагодзьдзя *Няміга* зноў сабрала крывавае жніво.

Нярускі

Сяргжук Сокалаў-Воюш

Калі адна мая знаёмая напрыканцы 70-ых наведла Беласточчыну, адным з галоўных уражаньняў было наступнае: тамтэйшыя беларусы цьвердзілі, што яны *рускія*. „Дык вы расейцы?“ — пыталася мая знаёмая. „Не, мы не маскалі“, — адказвалі тыя.

У беластоцкіх слова *рускі* было прывязанае да праваслаўя — *рускай* (але не расейскай) веры.

Зусім іншае значэньне слова „*нярускі*“ мела ў БССР, дзе словы *рускі* і *расеец* былі поўнымі сынонімамі. „Што ты як *нярускі*!“ — казалі чалавеку, які рабіў нешта не паводле агульнапрынятых у пэўнай сытуацыі і ў пэўным асяродзьдзі нормаў. „*Сем раз нярускі*“ — характарызавалі асобу дзіўных, незразумелых паводзінаў.

„*Нярускім*“ мог быць названы нават той, хто гаварыў па-беларуску або на

трасянцы. „Гавары на нармальнаму языку. Што ты як нярускі?“ — почасту чуў беларускамоўны грамадзянін ад местачковага трасянчэніка.

Індывід, які ўжываў згаданыя фразы, як бы адразу сам становіўся рускім, што ў СССР азначала — вышэйшым сярод аднолькавых, лепшым сярод роўных. Слова „нярускі“ нельга перакласці на іншыя мовы сьвету. Калі б, скажам, у той самай Югаславіі харвату сказалі: „Што ты як ня сэрб“, той бы, напэўна, з годнасьцю адказаў: „А я і ня сэрб!“

Са зьяўленьнем новых рускіх, пасля развалу СССР, мусілі б зьявіцца і новыя беларусы. На жаль, гэтага, за вельмі рэдкім выняткам, не адбылося, а таму й няма новага нярускага, які мог бы сказаць: „Я — беларус!“

Орган

Сяргей Дубавец

Калі ў сярэдзіне 80-ых мне давялося працаваць у сакратарыяце газэты „Гомельская праўда“, я ня раз чуў ад рэдактара „пастановачную“ фразу: „Вы працуеце ў *органах абкому партыі*!“ Ключавым тут было слова *орган*, а сама фраза заключала ў сабе адначасова і папрок, і заклік. *Орган* увасабляў нечую неабмежаваную ўладу. Прычым калі *орган* вымаўляўся ў множным ліку, гэтая ўлада рабілася яшчэ й таемнай. Калі кагосьці забіралі *органы*, лёс небаракі быў незайздросны. Калі нехта *працаваў у органах*, ён становіўся першым, каго баяліся, і апошнім, да каго зьвярталіся ў самай важнай патрэбе.

Парадокс заключаўся ў тым, што *орган* абазначаў яшчэ й розныя часткі чалавечага цела. У кожнага з нас былі *СВАЕ органы* — зроку і слыху, нюху і дотыку. Былі таксама і *палавыя органы*, што ў савецкай рэчаіснасьці і сыстэме стэрэатыпаў магло зрабіць сытуацыю з удзелам слова „*орган*“ пікантнай. Прычым усё было ў лексычным сэнсе неяк пераблытана: *органы* ўтваралі *арганізм*, а з *арганізмаў* вырасталі *арганізацыі*...

З спробай „беларусізаваць“ *орган* прыгадваецца хіба што прыстаўное „в-“ на пачатку слова. Слуцкая раёнка 1937 году на першай старонцы апісвала „*палавыя органы кныра*“ — гэта была сур’ёзная асьветніцкая праца зь сялянствам, якому належала ў сьвятле рашэньняў *партыйных органаў* паваліць пагалоўе сьвіней.

Сёньня ў жывым беларускім маўленьні слова *орган* стараюцца пазьбягаць носьбітамі, яму на розныя лады падшукваюць заменнікі. Дэмакратычныя газэты перасталі быць *органамі пэўных арганізацыяў*, *органы ўлады* найчасцей называюцца ўстановамі... Хіба што ў арганізьме яшчэ пакуль падаюць прыкметы жыцьця *органы нюху і дотыку*.

Падаткі

Рыгор Барадулін

Падаткі... Слова гэтае наводзіла жах на кожнага чалавека, і ў першыя гады балшавіцкай улады, і асабліва пасля вайны 1941–1945 гадоў. Кажу „пасля вайны“, а на думку прыходзіць, што вайна балшавікоў з народам ніколі і не сканчалася.